

Voorbedachte raad ontoereikend gemotiveerd.

HR 01-12-2015, ECLI:NL:HR:2015:3426, m.nt. N. Rozemond

Instantie	Hoge Raad (Strafkamer)
Datum	1 december 2015
Magistraten	Mrs. A.J.A. van Dorst, B.C. de Savornin Lohman, J. de Hullu, Y. Buruma, A.L.J. van Strien
Zaaknummer	13/02705
Conclusie	A-G mr. P.C. Vegter
Noot	N. Rozemond
Folio weergave	Download gedrukte versie (PDF)
Vakgebied(en)	Materieel strafrecht / Algemeen Materieel strafrecht / Delicten Wetboek van Strafrecht
Brondocumenten	ECLI:NL:HR:2015:3426, Uitspraak, Hoge Raad (Strafkamer), 01-12-2015; ECLI:NL:PHR:2015:2316, Conclusie, Hoge Raad (Advocaat-Generaal), 06-10-2015; Beroepschrift, Hoge Raad, 09-09-2014;
Wetgang	Art. 289 Sr

Essentie

Oordeel dat de verdachte met voorbedachte raad ‘met een vuurwapen kogels heeft afgevuurd op A., waarbij A. door vier kogels in het lichaam is geraakt, en de auto waarin A. zich bevond heeft besprenkeld en overgoten met benzine en vervolgens open vuur in aanraking heeft gebracht met die benzine, ten gevolge waarvan A. en die auto vlam hebben gevat’ niet toereikend gemotiveerd.

Daarbij neemt de HR in het bijzonder in aanmerking dat:

- het hof heeft geoordeeld dat de gelegenheid voor de verdachte om na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en om zich daarvan rekenschap te geven, zich in het bijzonder pas voordeed gedurende het tijdsverloop tussen het lossen van de schoten en het in brand steken van de auto,
- niet zonder meer duidelijk is wat de betekenis is van de door het hof in zijn afwegingen betrokken ‘volgorde van de door de verdachte binnen dat tijdsbestek verrichte handelingen’ en de ‘aard van die handelingen’,
- het hof niets heeft vastgesteld omtrent het tijdsverloop dat met een en ander gemoeid is geweest,
- en het hof heeft vastgesteld dat de verdachte ‘woedend’ was en ook heeft overwogen dat sprake was van een ‘oplopend conflict’ dat, vlak voordat de verdachte op A. schoot, is ‘geëscaleerd’.

Partij(en)

Arrest op het beroep in cassatie tegen een arrest van het Gerechtshof Amsterdam van 27 maart 2013, nummer 23/004139-11, in de strafzaak tegen: A. Adv. mr. A.A. Franken, te Amsterdam.

Voorgaande uitspraak

Cassatiemiddel:

(zie 2.1; *red.*)

Conclusie

Conclusie A-G mr. P.C. Vegter:

1.

Het Gerechtshof Amsterdam heeft bij arrest van 27 maart 2013 de verdachte ter zake van — kort gezegd — ‘*verboden wapenbezit*’ en ‘*poging tot moord*’ veroordeeld tot een gevangenisstraf voor de duur van vijftien jaren, met aftrek als bedoeld in art. 27 Sr. Voorts heeft het Hof beslist op de vordering van de benadeelde partij, een en ander zoals in het arrest vermeld.

2.

Namens de verdachte heeft mr. B.L.M. Ficq, advocaat te Amsterdam, beroep in cassatie ingesteld en heeft mr. A.A. Franken, eveneens advocaat te Amsterdam, bij schriftuur twee middelen van cassatie voorgesteld.

3.

Het *eerste middel* klaagt over de motivering van de onder 2 bewezenverklaarde voorbedachte raad.

4.

Ten laste van de verdachte is onder 2 bewezenverklaard dat:

“(…)

2.

hij op 24 december 2010 te Castricum ter uitvoering van het door verdachte voorgenomen misdrijf om opzettelijk en met voorbedachten rade E. van het leven te beroven, met dat opzet en na kalm beraad en rustig overleg:

— met een vuurwapen kogels heeft afgevuurd op E., waarbij E. door vier kogels in het lichaam is

geraakt, en

- de auto waarin E. zich bevond heeft besprenkeld en overgoten met benzine en vervolgens open vuur in aanraking heeft gebracht met die benzine, ten gevolge waarvan E. en die auto vlam hebben gevat, terwijl de uitvoering van dat voorgenomen misdrijf niet is voltooid.”

5.

Deze bewezenverklaring steunt op de volgende bewijsmiddelen:

“(…)

Ten aanzien van het onder 2 bewezen verklaarde:

3.

De verklaring van de verdachte, afgelegd ter terechtzitting in hoger beroep van 6 maart 2013. Deze verklaring houdt in, voor zover van belang en zakelijk weergegeven:

E. (het hof begrijpt hier en verder: E.) en ik zijn in Amsterdam (Jarmuiden) achterin de Mercedes ML gestapt. Ik vroeg aan N. of hij de Mercedes ML wilde besturen en aan K. of hij in de Audi van E. achter ons aan wilde rijden. Onderweg zijn wij van auto gewisseld. Wij zijn uiteindelijk in Castricum gestopt. Het gesprek tussen E. en mij is gedurende de autorit hoog opgelopen. Ik was woedend omdat E. niet wilde betalen. Ik voelde mij door hem belazerd. Ik heb vier of vijf keer gericht met een vuurwapen kogels in de zij van E. afgevuurd.

Ik ben naar de Mercedes ML gelopen. Ik heb de jerrycan die achter in de Mercedes stond gepakt. Hierin zat nog een klein beetje benzine. Ik ben met de jerrycan teruggelopen naar de Audi. Ik heb benzine over en in de Audi gegoten en de benzine vervolgens met een aansteker in brand gestoken. Ik zag dat de Audi in brand vloog. Ik heb eerst nog een paar seconden naar de brandende auto gekeken alvorens ik bij N. en K. in de Mercedes ML stapte. Wij reden vervolgens weg.

(…)

5.

Een proces-verbaal van aangifte met nummer 2010146998-1 van 25 december 2010, in de wettelijke vorm opgemaakt door de bevoegde opsporingsambtenaren O. en G. (dossiermap Z-01, deel 1, doorgenummerde pagina's 65-70). Dit proces-verbaal bevat, voor zover van belang en zakelijk weergegeven, als verklaring van de aangever E.:

Ik zat op de achterbank van de Audi (het hof begrijpt: op 24 december 2010 te Castricum). Toen kwamen de schoten. Ik deed net alsof ik dood was. De kogels kwamen terecht in mijn rechterheup. De auto werd vervolgens in brand gestoken. De brand ging zo snel. Ik had gelukkig de deur al geopend zodat de lucht erdoor kon. Ik wilde er nog niet uit gaan want anders zouden ze zien dat ik nog niet dood was. Ik bleef expres een paar seconden in de Audi wachten. Het duurde even totdat ik de lichten niet meer zag. Mijn jas stond in de fik en ik wilde niet dat zij mij zagen. Ik ging uit de auto en rolde door de sneeuw tot het vuur uit was. Ik deed snel mijn jas uit. Die bleef maar branden.

6.

De verklaring van de getuige E., afgelegd ter terechtzitting in hoger beroep van 5 maart 2013. Deze verklaring houdt in, voor zover van belang en zakelijk weergegeven:

Ik zat op de achterbank van de Audi toen de Audi in brand werd gestoken (het hof begrijpt: op 24

december 2010). Ik zat met mijn rug tegen de leuning van de achterbank. Ik had mijn hoofd naar achteren gebogen en hield mij dood. Ik werd overgoten met benzine. Het daaropvolgende moment stond ik in brand. De brand trok van onderen op. De auto stond vrijwel meteen in vuur en vlam. De benzine brandde op mijn broek. Ik bleef even in de brandende auto zitten om er zeker van te zijn dat zij weg waren. Toen ik de lichten van de Mercedes niet meer zag ben ik uit de brandende auto gestapt.”
(...)

6.

Voorts heeft het Hof — naar aanleiding van een terzake gevoerd verweer — ten aanzien van de bewezenverklaring van de voorbedachte raad nog het volgende overwogen:

“(…)

d) ontbreken van voorbedachte raad

De raadsvrouw heeft het standpunt ingenomen dat uit de stukken van het dossier niet meer blijkt dan dat de verdachte in een plotselinge driftaanval het slachtoffer met het vuurwapen in de auto heeft neergeschoten. Van het bestaan hebben van gelegenheid voor beraad is niet gebleken, zodat de voorbedachte raad door het hof niet bewezen kan worden verklaard, aldus de raadsvrouw.

Het hof overweegt dienaangaande als volgt.

Voor bewezenverklaring van het bestanddeel voorbedachte raad moet volgens bestendige jurisprudentie van de Hoge Raad komen vast te staan dat de verdachte zich gedurende enige tijd heeft kunnen beraden op het te nemen of het genomen besluit en hij niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, zodat hij de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven. Bij de vraag of sprake is van voorbedachte raad gaat het bij uitstek om een weging en waardering van de omstandigheden van het concrete geval door de rechter, waarbij deze het gewicht moet bepalen van de aanwijzingen die vóór of tegen het bewezen verklaren van voorbedachte raad pleiten. De vaststelling dat de verdachte voldoende tijd had om zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit vormt weliswaar een belangrijke objectieve aanwijzing dat met voorbedachte raad is gehandeld, maar behoeft de rechter niet ervan te weerhouden aan contra-indicaties een zwaarder gewicht toe te kennen. Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de omstandigheid dat de besluitvorming en uitvoering in plotselinge hevige drift plaatsvinden, dat slechts sprake is van een korte tijdsperiode tussen besluit en uitvoering of dat de gelegenheid tot beraad eerst tijdens de uitvoering van het besluit ontstaat.

Het hof stelt aan de hand van de bewijsmiddelen de volgende feitelijke gang van zaken vast.

Samen gezeten op de achterbank van de Audi is een oplopend conflict tussen de verdachte en het latere slachtoffer zodanig geëscaleerd dat de auto op enig moment tot stilstand is gebracht, waarop de verdachte vervolgens herhaald van dichtbij kogels heeft afgevuurd in de richting van het onderlichaam van het slachtoffer. Vervolgens is de verdachte naar de in de nabijheid stilstaande Mercedes ML gelopen, heeft hij daaruit een jerrycan met benzine gepakt, en is hij daarmee teruggelopen naar de Audi, waarin het slachtoffer zich nog steeds bevond. De verdachte heeft de Audi vervolgens met benzine overgoten, met benzine vanaf de auto een lijn over de weg getrokken en de benzine aangestoken. De verdachte is nadat hij zag dat de auto vlam vatte teruggelopen naar de Mercedes ML, is daarin ingestapt en daarmee weggereden.

De verdachte heeft gesteld dat het slachtoffer de auto al had verlaten en zich daarvan had verwijderd

toen hij deze in brand stak. Zoals hiervoor is overwogen acht het hof bewezen dat het slachtoffer zich ten tijde van de brandstichting nog in de auto bevond.

Omstandigheden op grond waarvan aannemelijk zou zijn dat het slachtoffer de auto had verlaten en/of nog vóór de brandstichting daarin voor de verdachte onopgemerkt was teruggekeerd (bijvoorbeeld in de tijdspanne dat de verdachte de jerrycan uit de Mercedes naaide) zijn gesteld noch gebleken.

Het hof is van oordeel dat de verdachte de gelegenheid heeft gehad om zich te beraden op zijn te nemen of zijn genomen besluit. In het bijzonder geldt dit voor het tijdsverloop tussen het lossen van de schoten en het in brand steken van de auto.

Het hof kent voorts betekenis toe aan de volgorde van de door de verdachte binnen dat tijdsbestek verrichte handelingen, in die zin dat hij na het schieten van kogels in het onderlichaam van het slachtoffer naar de Mercedes ML is gelopen, daaruit een jerrycan heeft gepakt, is teruggelopen naar de Audi waarin het gewonde slachtoffer was gezeten, daarover benzine heeft gesprengd en deze heeft aangestoken. Ook de volgorde en de aard van deze handelingen laten geen andere conclusie toe dan dat de verdachte zich daaromtrent heeft beraden.

Op grond van het voorgaande kan niet anders geconcludeerd worden dan dat de verdachte zich rekenschap heeft gegeven van de betekenis en de gevolgen van zijn handelen. Contra-indicaties zijn niet aannemelijk geworden. Het hof acht dan ook de ten laste gelegde voorbedachte raad bewezen en verwerpt het gevoerde verweer.”

7.

Het terzake bedoelde deel van het verweer in hoger beroep behelst — voor zover hier van belang — het volgende:[\[1.\]](#)

“A: De voorbedachte rade.

De Hoge Raad heeft het verschil tussen moord en doodslag de laatste tijd weer wat groter gemaakt. Het is dus niet meer per definitie zo dat een enkel bezinningsmoment voldoende is om te komen tot een bewezenverklaring van moord. (...)

(...)

Een plotselinge uitbarsting van agressie als motor achter het handelen, drift als catalysator voor het opkomen van een gemoedsopwelling kan aan de bewezenverklaring van voorbedachte rade in de weg staan.

Cliënt heeft ten overstaan van uw hof de gelegenheid gekregen zich uit te laten over de reden van de schietpartij en heeft verklaard uit woede (voor het telkenmale aan het lijntje gehouden te worden) te hebben gedaan. De woedeuitbarsting heeft zich tijdens een handgemeen, waarbij cliënt de bovenliggende partij was, op de achterbank voltrokken waarna cliënt, zoals hij heeft verklaard, vier keer op de heup / bil van het slachtoffer heeft geschoten.

In het dossier bevinden zich, behalve de uitlatingen van aangever, onvoldoende concrete aanknopingspunten voor een andere lezing [de voorbedachte rade] zodat in de visie van de verdediging niet geconcludeerd kan worden dat de geweldsuitbarsting van cliënt niet het gevolg is geweest van een gemoedsopwelling. Ook de verklaringen van aangever wijzen immers in die richting. Client zal van de voorbedachte rade moeten worden vrijgesproken.”

8.

Bij de beoordeling van het middel moet worden vooropgesteld dat de Hoge Raad bij arrest van 15

oktober 2013² het volgende heeft overwogen omtrent de bewijsvoering van het bestanddeel 'voorbedachte raad':

"Voor een bewezenverklaring van het bestanddeel 'voorbedachte raad' moet komen vast te staan dat de verdachte zich gedurende enige tijd heeft kunnen beraden op het te nemen of het genomen besluit en dat hij niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, zodat hij de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven.

Bij de vraag of sprake is van voorbedachte raad gaat het bij uitstek om een weging en waardering van de omstandigheden van het concrete geval door de rechter, waarbij deze het gewicht moet bepalen van de aanwijzingen die voor of tegen het bewezen verklaren van voorbedachte raad pleiten. De vaststelling dat de verdachte voldoende tijd had om zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit vormt weliswaar een belangrijke objectieve aanwijzing dat met voorbedachte raad is gehandeld, maar behoeft de rechter niet ervan te weerhouden aan contra-indicaties een zwaarder gewicht toe te kennen. Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de omstandigheid dat de besluitvorming en uitvoering in plotselinge hevige drift plaatsvinden, dat slechts sprake is van een korte tijdspanne tussen besluit en uitvoering of dat de gelegenheid tot beraad eerst tijdens de uitvoering van het besluit ontstaat. Zo kunnen bepaalde omstandigheden (of een samenstel daarvan) de rechter uiteindelijk tot het oordeel brengen dat de verdachte in het gegeven geval niet met voorbedachte raad heeft gehandeld.

Mede met het oog op het strafverzwarende gevolg dat dit bestanddeel heeft, moeten aan de vaststelling dat de voor voorbedachte raad vereiste gelegenheid heeft bestaan, bepaaldelijk eisen worden gesteld en dient de rechter, in het bijzonder indien de voorbedachte raad niet rechtstreeks uit de bewijsmiddelen volgt, daaraan in zijn motivering van de bewezenverklaring nadere aandacht te geven.

De achtergrond van het vereiste dat de verdachte de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven, is dat ingeval vaststaat dat de verdachte die gelegenheid heeft gehad, het redelijk is aan te nemen dat de verdachte gebruik heeft gemaakt van die gelegenheid en dus daadwerkelijk heeft nagedacht over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap heeft gegeven (vgl. het overleg en nadenken dat in de wetsgeschiedenis is geplaatst tegenover de ogenblikkelijke gemoedsopwelling). Dat de verdachte daadwerkelijk heeft nagedacht en zich rekenschap heeft gegeven leent zich immers moeilijk voor strafrechtelijk bewijs, zeker in het geval dat de verklaringen van de verdachte en/of eventuele getuigen geen inzicht geven in hetgeen voor en ten tijde van het begaan van het feit in de verdachte is omgegaan. Of in een dergelijk geval voorbedachte raad bewezen kan worden, hangt dan sterk af van de hierboven bedoelde gelegenheid en van de overige feitelijke omstandigheden van het geval zoals de aard van het feit, de omstandigheden waaronder het is begaan alsmede de gedragingen van de verdachte voor en tijdens het begaan van het feit. Daarbij verdient opmerking dat de enkele omstandigheid dat niet is komen vast te staan dat is gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, niet toereikend is om daaraan de gevolgtrekking te verbinden dat sprake is van voorbedachte raad."

9.

De Hoge Raad verlangt van de feitenrechter dat deze, in het bijzonder indien de voorbedachte raad zoals hier niet rechtstreeks uit de bewijsmiddelen volgt, daaraan in zijn motivering van de bewezenverklaring nadere aandacht geeft. Het Hof miskent dat niet door mede naar aanleiding van het gevoerde verweer een afzonderlijke overweging over de voorbedachte raad op te nemen. Het gaat hier

dus vooral om de vraag of de inhoud van die overweging in het licht van de bewijsmiddelen toereikend is voor voorbedachte raad. Die overweging van het Hof bevat twee ankerpunten: 1. verdachte heeft gelegenheid gehad zich te beraden; 2. van een contra-indicatie voor voorbedachte raad is geen sprake.

10.

Het oordeel dat verdachte gelegenheid had zich te beraden stoelt op drie argumenten. Allereerst wijst het Hof op het tijdsverloop tussen het schieten en de brandstichting, vervolgens op de volgorde van de handelingen en tenslotte op de aard van de handelingen. De vaststellingen van het Hof over het tijdsverloop tussen het schieten en de brandstichting zijn — mild uitgedrukt — nogal summier.^[3] Er is pas geschoten nadat de auto tot stilstand is gebracht, aldus het Hof. Over het tijdsverloop tussen de afzonderlijke schoten is niets vastgesteld. Evenmin komt uit de bewijsconstructie naar voren dat verdachte onmiddellijk na het schieten en met gezwinde spoed een jerrycan met benzine uit de — in de woorden van het Hof — in de nabijheid staande Mercedes heeft gehaald. De afstand tussen de Mercedes waarin zich de jerrycan bevond en de Audi die in brand wordt gestoken blijft verder in het midden. Hoeveel tijd wordt gebruikt (of nodig is) voor het besprenkelen en aansteken van de Audi komt niet uit de verf. Het Hof kent vervolgens betekenis toe aan de volgorde van de handelingen. Dat impliceert nog niet dat de volgorde van de verschillende handelingen volledig aansluitend is geweest. Wat het Hof wel met de volgorde van de handelingen bedoelt blijft in het midden. Mogelijk doelt het Hof op de omstandigheid dat als je eerst iemand in zijn heup of zij schiet en daarna de auto in de brand steekt de kans dat hij er uit komt afneemt. Maar ook dat — als het al betekenisvol voor de voorbedachte raad is — staat niet in de overweging van het Hof. Welke betekenis de aard van de handelingen voor de voorbedachte raad heeft expliciteert het Hof niet nader en eerlijk gezegd kan ik mij daar ook niet veel bij voorstellen. Zijn bepaalde handelingen naar hun aard meer geschikt om voorbedachte raad te constitueren? Kan schieten en brandstichten al dan niet in combinatie gelet op de aard ervan niet in een impuls plaatsvinden? Al met al worden het tijdverloop, de volgorde en de aard van de handelingen niet zodanig geconcretiseerd dat zij toereikend zijn om de conclusie dat verdachte de gelegenheid voor beraad heeft gehad te dragen.

11.

Het tweede ankerpunt is dat contra-indicties van voorbedachte raad niet aannemelijk zijn geworden. Met de steller van het middel lijkt mij dit in het licht van de voor het bewijs gebruikte verklaring van verdachte dat hij woedend was (bewijsmiddel 3) onbegrijpelijk.

12.

De slotsom is dat de verankering van de voorbedachte raad in de bewijsconstructie van het Hof ontoereikend en onbegrijpelijk is. Het middel slaagt.

Uitspraak

Hoge Raad:

2. Beoordeling van het eerste middel

2.1.

Het middel klaagt dat de bewezenverklaring van feit 2, voor zover inhoudende dat de verdachte met voorbedachte raad heeft gehandeld, ontoereikend is gemotiveerd.

2.2.1.

Ten laste van de verdachte is onder 2 bewezenverklaard dat:

“hij op 24 december 2010 te Castricum ter uitvoering van het door verdachte voorgenomen misdrijf om opzettelijk en met voorbedachten rade E. van het leven te beroven, met dat opzet en na kalm beraad en rustig overleg:

- met een vuurwapen kogels heeft afgevuurd op E., waarbij E. door vier kogels in het lichaam is geraakt, en
- de auto waarin E. zich bevond heeft besprenkeld en overgoten met benzine en vervolgens open vuur in aanraking heeft gebracht met die benzine, ten gevolge waarvan E. en die auto vlam hebben gevat, terwijl de uitvoering van dat voorgenomen misdrijf niet is voltooid.”

2.2.2.

Deze bewezenverklaring steunt op de volgende bewijsmiddelen:

“3.

De verklaring van de verdachte, afgelegd ter terechtzitting in hoger beroep van 6 maart 2013.

Deze verklaring houdt in, voor zover van belang en zakelijk weergegeven:

E. (het hof begrijpt hier en verder: E.) en ik zijn in Amsterdam (Jarmuiden) achterin de Mercedes ML gestapt. Ik vroeg aan N. of hij de Mercedes ML wilde besturen en aan K. of hij in de Audi van E. achter ons aan wilde rijden. Onderweg zijn wij van auto gewisseld. Wij zijn uiteindelijk in Castricum gestopt. Het gesprek tussen E. en mij is gedurende de autorit hoog opgelopen. Ik was woedend omdat E. niet wilde betalen. Ik voelde mij door hem belazerd. Ik heb vier of vijf keer gericht met een vuurwapen kogels in de zij van E. afgevuurd.

Ik ben naar de Mercedes ML gelopen. Ik heb de jerrycan die achter in de Mercedes stond gepakt. Hierin zat nog een klein beetje benzine. Ik ben met de jerrycan teruggelopen naar de Audi. Ik heb benzine over en in de Audi gegoten en de benzine vervolgens met een aansteker in brand gestoken. Ik zag dat de Audi in brand vloog. Ik heb eerst nog een paar seconden naar de brandende auto gekeken alvorens ik bij N. en K. in de Mercedes ML stapte. Wij reden vervolgens weg.

4.

Een proces-verbaal van bevindingen met nummer 20110117 1547 2584 van 19 januari 2011, in de wettelijke vorm opgemaakt door de bevoegde opsporingsambtenaar W. (dossiermap Z-01, deel 2, doorgenummerde pagina's 287-295). Dit proces-verbaal bevat, voor zover van belang en zakelijk weergegeven, als bevindingen van de verbalisant:

Op 17 januari 2011 heb ik uit handen van de groepschef van de Gemeenschappelijke Meldkamer een cd-rom ontvangen. Deze cd-rom bevat de 112-melding van het geweldsincident op 24 december 2010 die bij de meldkamer werd gedaan. De melding is hieronder zoveel mogelijk woordelijk uitgewerkt.

Geluidsopname 20101224-221331-98335-02-00

Vrouw: Meldkamer Ambulancedienst, goedenavond met H.

Man (het hof begrijpt hier en verder: E.): Alstublieft, kunt u mij een ambulance sturen? Ik, ik bloed dood, ik ben een paar keer geschoten.

(...)

Vrouw: U bent geschoten?

Man: Ja, ik heb nu bij een restaurant ingebroken en ik bel er nu vandaan en ik voel alles weggaan. Alstublieft, stuur een ambulance.

(...)

Vrouw: En waar bent u geschoten?

Man: Vlakbij hiero en ik was in de fik gestoken.

(...)

Man: in ieder geval A. heeft mij geschoten als u dat wilt vertellen als ik dood ben.

(...)

Vrouw: We gaan eerst de politie naar u sturen meneer.

Man: Ambulance alstublieft. Ik ga dood. Ik ben drie keer geschoten. Alstublieft.

(...)

Man: (...) Ik voel alles prikken.

Vrouw: Prikken?

Man: In me me mijn zij, in mijn benen, en ik ben verbrand. Alstublieft.

Vrouw: Verbrand? hoe komt u dan verbrand?

Man: Ze hebben me in de auto in de fik gestoken en ik vloog deruit. (kreunend)

(...)

Vrouw: en waar bent u precies verbrand?

Man: (jammerend) Overal, ik voel niks mevrouw, dat moet u begrijpen. Ik val nu bijna neer.

(...)

5.

Een proces-verbaal van aangifte met nummer 2010146998-1 van 25 december 2010, in de wettelijke vorm opgemaakt door de bevoegde opsporingsambtenaren O. en G. (dossiermap Z-01, deel 1, doorgenummerde pagina's 65-70). Dit proces-verbaal bevat, voor zover van belang en zakelijk weergegeven, als verklaring van de aangever E.:

Ik zat op de achterbank van de Audi (het hof begrijpt: op 24 december 2010 te Castricum). Toen kwamen de schoten. Ik deed net alsof ik dood was. De kogels kwamen terecht in mijn rechterheup. De auto werd vervolgens in brand gestoken. De brand ging zo snel. Ik had gelukkig de deur al geopend zodat de lucht erdoor kon. Ik wilde er nog niet uit gaan want anders zouden ze zien dat ik nog niet dood was. Ik bleef expres een paar seconden in de Audi wachten. Het duurde even totdat ik de lichten niet meer zag. Mijn jas stond in de fik en ik wilde niet dat zij mij zagen. Ik ging uit de auto en rolde door de sneeuw tot het vuur uit was. Ik deed snel mijn jas uit. Die bleef maar branden.

6.

De verklaring van de getuige E., afgelegd ter terechtzitting in hoger beroep van 5 maart 2013. Deze verklaring houdt in, voor zover van belang en zakelijk weergegeven:

Ik zat op de achterbank van de Audi toen de Audi in brand werd gestoken (het hof begrijpt: op 24 december 2010). Ik zat met mijn rug tegen de leuning van de achterbank. Ik had mijn hoofd naar

achteren gebogen en hield mij dood. Ik werd overgoten met benzine. Het daaropvolgende moment stond ik in brand. De brand trok van onderen op. De auto stond vrijwel meteen in vuur en vlam. De benzine brandde op mijn broek. Ik bleef even in de brandende auto zitten om er zeker van te zijn dat zij weg waren. Toen ik de lichten van de Mercedes niet meer zag ben ik uit de brandende auto gestapt.

7.

Een proces-verbaal van onderzoek plaats delict met nummer 241210 2300 2024 van 18 maart 2011, in de wettelijke vorm opgemaakt door de bevoegde opsporingsambtenaar D. (Dossiermap Z-01, deel 5, doorgenummerde pagina's 754-760). Dit proces-verbaal bevat, voor zover van belang en zakelijk weergegeven, als bevindingen van de verbalisant:

Op 24 december 2010, vanaf circa 23.45 uur, heb ik desverzocht een onderzoek ingesteld op en rond een parkeervak langs de Zeeweg te Castricum. Terzake werd mij medegedeeld dat bij de 112-alarmcentrale melding zou zijn gedaan door een persoon die vertelde slachtoffer te zijn van een schietincident en daarbij ook in brand zou zijn gestoken. Hij zou zich ten tijde van de melding hebben bevonden in een strandpaviljoen nabij de plaats waar de brandende personenauto is aangetroffen. De melder werd inderdaad gewond aangetroffen in een nabijgelegen strandpaviljoen.

In een parkeerhaven aan de Zeeweg stond een vrijwel geheel uitgebrande personenauto (het hof begrijpt: van het merk Audi). Bij nader onderzoek rond de uitgebrande auto werden ter hoogte van het rechterachterwiel tussen de brandresten drie patroonhulzen aangetroffen. Ter hoogte van het voertuig, direct naast het fietspad, lag een kennelijk verbrand voorwerp. Bij nader onderzoek bleek dit een vrijwel geheel verbrande jas te zijn. Op 25 december 2010 werd bij daglicht een nader onderzoek ingesteld rond de parkeerstrook. Bij nader onderzoek in de brandresten werd een vierde patroonhuls aangetroffen. De vindplaats van deze huls was ook ongeveer ter hoogte van de plaats waar het rechterachterwiel van de uitgebrande auto zich had bevonden. Op 30 december 2010 werd een nader onderzoek ingesteld in het autowrak. Hierbij werden rechtsachterin twee kogelmantels aangetroffen.

8.

Een proces-verbaal onderzoek slachtoffer met nummer 2010146998-6 van 27 december 2010 met fotobijlagen, in de wettelijke vorm opgemaakt door de bevoegde opsporingsambtenaar B. (Dossiermap Z-01, deel 5, doorgenummerde pagina's 789-792). Dit proces-verbaal bevat, voor zover van belang en zakelijk weergegeven, als bevindingen van de verbalisant:

Ik bezocht in de nacht van 24 december op 25 december 2010 het slachtoffer E. in Brandwondencentrum te Beverwijk. Bij die gelegenheid werd door mij waargenomen dat het slachtoffer brandwonden in het gezicht, aan de handen en aan het onderlichaam had. Op de torso, ter hoogte van de rechterflank en rechterheup waren vier huidperforaties zichtbaar. Ik heb digitale opnamen gemaakt van het letsel. Ik heb een selectie van twaalf foto's opgenomen in een fotomap en deze als bijlage bij dit proces-verbaal gevoegd.

Op foto nummer 6 is zichtbaar dat E. brandverwondingen heeft aan de achterzijde van zijn bovenbenen."

2.2.3.

Het Hof heeft ten aanzien van de bewezenverklaring van de voorbedachte raad voorts het volgende overwogen:

“De raadsvrouw heeft het standpunt ingenomen dat uit de stukken van het dossier niet meer blijkt dan dat de verdachte in een plotselinge driftaanval het slachtoffer met het vuurwapen in de auto heeft neergeschoten. Van het bestaan hebben van gelegenheid voor beraad is niet gebleken, zodat de voorbedachte raad door het hof niet bewezen kan worden verklaard, aldus de raadsvrouw. Het hof overweegt dienaangaande als volgt.

Voor bewezenverklaring van het bestanddeel voorbedachte raad moet volgens bestendige jurisprudentie van de Hoge Raad komen vast te staan dat de verdachte zich gedurende enige tijd heeft kunnen beraden op het te nemen of het genomen besluit en hij niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, zodat hij de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven. Bij de vraag of sprake is van voorbedachte raad gaat het bij uitstek om een weging en waardering van de omstandigheden van het concrete geval door de rechter, waarbij deze het gewicht moet bepalen van de aanwijzingen die vóór of tegen het bewezen verklaren van voorbedachte raad pleiten. De vaststelling dat de verdachte voldoende tijd had om zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit vormt weliswaar een belangrijke objectieve aanwijzing dat met voorbedachte raad is gehandeld, maar behoeft de rechter niet ervan te weerhouden aan contra-indicaties een zwaarder gewicht toe te kennen. Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de omstandigheid dat de besluitvorming en uitvoering in plotselinge hevige drift plaatsvinden, dat slechts sprake is van een korte tijdspanne tussen besluit en uitvoering of dat de gelegenheid tot beraad eerst tijdens de uitvoering van het besluit ontstaat. Het hof stelt aan de hand van de bewijsmiddelen de volgende feitelijke gang van zaken vast.

Samen gezeten op de achterbank van de Audi is een oplopend conflict tussen de verdachte en het latere slachtoffer zodanig geëscaleerd dat de auto op enig moment tot stilstand is gebracht, waarop de verdachte vervolgens herhaald van dichtbij kogels heeft afgevuurd in de richting van het onderlichaam van het slachtoffer. Vervolgens is de verdachte naar de in de nabijheid stilstaande Mercedes ML gelopen, heeft hij daaruit een jerrycan met benzine gepakt, en is hij daarmee teruggelopen naar de Audi, waarin het slachtoffer zich nog steeds bevond. De verdachte heeft de Audi vervolgens met benzine overgoten, met benzine vanaf de auto een lijn over de weg getrokken en de benzine aangestoken. De verdachte is nadat hij zag dat de auto vlam vatte teruggelopen naar de Mercedes ML, is daarin ingestapt en daarmee weggereden.

De verdachte heeft gesteld dat het slachtoffer de auto al had verlaten en zich daarvan had verwijderd toen hij deze in brand stak. Zoals hiervoor is overwogen acht het hof bewezen dat het slachtoffer zich ten tijde van de brandstichting nog in de auto bevond.

Omstandigheden op grond waarvan aannemelijk zou zijn dat het slachtoffer de auto had verlaten en/of nog vóór de brandstichting daarin voor de verdachte onopgemerkt was teruggekeerd (bijvoorbeeld in de tijdspanne dat de verdachte de jerrycan uit de Mercedes haalde) zijn gesteld noch gebleken.

Het hof is van oordeel dat de verdachte de gelegenheid heeft gehad om zich te beraden op zijn te nemen of zijn genomen besluit. In het bijzonder geldt dit voor het tijdsverloop tussen het lossen van de schoten en het in brand steken van de auto.

Het hof kent voorts betekenis toe aan de volgorde van de door de verdachte binnen dat tijdsbestek verrichte handelingen, in die zin dat hij na het schieten van kogels in het onderlichaam van het slachtoffer naar de Mercedes ML is gelopen, daaruit een jerrycan heeft gepakt, is teruggelopen naar de Audi waarin het gewonde slachtoffer was gezeten, daarover benzine heeft gesprengd en deze heeft aangestoken. Ook de volgorde en de aard van deze handelingen laten geen andere conclusie toe dan dat de verdachte zich daaromtrent heeft beraden.

Op grond van het voorgaande kan niet anders geconcludeerd worden dan dat de verdachte zich

rekenschap heeft gegeven van de betekenis en de gevolgen van zijn handelen. Contra-indicaties zijn niet aannemelijk geworden. Het hof acht dan ook de ten laste gelegde voorbedachte raad bewezen en verwerpt het gevoerde verweer.”

2.3.

Voor een bewezenverklaring van het bestanddeel ‘voorbedachte raad’ moet komen vast te staan dat de verdachte zich gedurende enige tijd heeft kunnen beraden op het te nemen of het genomen besluit en dat hij niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, zodat hij de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven.

Bij de vraag of sprake is van voorbedachte raad gaat het bij uitstek om een weging en waardering van de omstandigheden van het concrete geval door de rechter, waarbij deze het gewicht moet bepalen van de aanwijzingen die voor of tegen het bewezen verklaren van voorbedachte raad pleiten. De vaststelling dat de verdachte voldoende tijd had om zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit vormt weliswaar een belangrijke objectieve aanwijzing dat met voorbedachte raad is gehandeld, maar behoeft de rechter niet ervan te weerhouden aan contra-indicaties een zwaarder gewicht toe te kennen. Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de omstandigheid dat de besluitvorming en uitvoering in plotselinge hevige drift plaatsvinden, dat slechts sprake is van een korte tijdsperiode tussen besluit en uitvoering of dat de gelegenheid tot beraad eerst tijdens de uitvoering van het besluit ontstaat. Zo kunnen bepaalde omstandigheden (of een samenstel daarvan) de rechter uiteindelijk tot het oordeel brengen dat de verdachte in het gegeven geval niet met voorbedachte raad heeft gehandeld.

Mede met het oog op het strafverzwarende gevolg dat dit bestanddeel heeft, moeten aan de vaststelling dat de voor voorbedachte raad vereiste gelegenheid heeft bestaan, bepaaldelijk eisen worden gesteld en dient de rechter, in het bijzonder indien de voorbedachte raad niet rechtstreeks uit de bewijsmiddelen volgt, daaraan in zijn motivering van de bewezenverklaring nadere aandacht te geven.

De achtergrond van het vereiste dat de verdachte de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven, is dat ingeval vaststaat dat de verdachte die gelegenheid heeft gehad, het redelijk is aan te nemen dat de verdachte gebruik heeft gemaakt van die gelegenheid en dus daadwerkelijk heeft nagedacht over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap heeft gegeven (vgl. het overleg en nadenken dat in de wetsgeschiedenis is geplaatst tegenover de ogenblikkelijke gemoedsopwelling). Dat de verdachte daadwerkelijk heeft nagedacht en zich rekenschap heeft gegeven leent zich immers moeilijk voor strafrechtelijk bewijs, zeker in het geval dat de verklaringen van de verdachte en/of eventuele getuigen geen inzicht geven in hetgeen voor en ten tijde van het begaan van het feit in de verdachte is omgegaan. Of in een dergelijk geval voorbedachte raad bewezen kan worden, hangt dan sterk af van de hierboven bedoelde gelegenheid en van de overige feitelijke omstandigheden van het geval zoals de aard van het feit, de omstandigheden waaronder het is begaan alsmede de gedragingen van de verdachte voor en tijdens het begaan van het feit. Daarbij verdient opmerking dat de enkele omstandigheid dat niet is komen vast te staan dat is gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, niet toereikend is om daaraan de gevolgtrekking te verbinden dat sprake is van voorbedachte raad (vgl. HR 15 oktober 2013, ECLI:NL:HR:2013:963, *NJ* 2014/156).

2.4.

Tegen de achtergrond van het voorafgaande heeft het Hof niet toereikend gemotiveerd zijn oordeel dat

kan worden bewezenverklaard dat de verdachte met voorbedachte raad 'met een vuurwapen kogels heeft afgevuurd op E., waarbij E. door vier kogels in het lichaam is geraakt, en de auto waarin E. zich bevond heeft besprenkeld en overgoten met benzine en vervolgens open vuur in aanraking heeft gebracht met die benzine, ten gevolge waarvan E. en die auto vlam hebben gevat'.

Daarbij neemt de Hoge Raad in het bijzonder in aanmerking dat:

- het Hof heeft geoordeeld dat de gelegenheid voor de verdachte om na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en om zich daarvan rekenschap te geven, zich in het bijzonder pas voordeed gedurende het tijdsverloop tussen het lossen van de schoten en het in brand steken van de auto,
- niet zonder meer duidelijk is wat de betekenis is van de door het Hof in zijn afwegingen betrokken 'volgorde van de door de verdachte binnen dat tijdsbestek verrichte handelingen' en de 'aard van die handelingen',
- het Hof niets heeft vastgesteld omtrent het tijdsverloop dat met een en ander gemoeid is geweest,
- en het Hof in bewijsmiddel 3 heeft vastgesteld dat de verdachte 'woedend' was en ook heeft overwogen dat sprake was van een 'oplopend conflict' dat, vlak voordat de verdachte op E. schoot, is 'geëscaleerd'.

2.5.

Het middel is terecht voorgesteld.

3. Slotsom

Nu de Hoge Raad geen grond aanwezig oordeelt waarop de bestreden uitspraak ambtshalve zou behoren te worden vernietigd, brengt hetgeen hiervoor is overwogen mee dat het tweede middel geen bespreking behoeft en als volgt moet worden beslist.

4. Beslissing

De Hoge Raad:

vernietigt de bestreden uitspraak maar uitsluitend wat betreft de beslissingen ter zake van het onder 2 tenlastegelegde en de strafoplegging;

wijst de zaak terug naar het Gerechtshof Amsterdam, opdat de zaak in zoverre op het bestaande hoger beroep opnieuw wordt berecht en afgedaan;

verwerpt het beroep voor het overige.

Noot

Auteur: N. Rozemond

1.

Bijzonder aan de zaak uit het arrest van 27 oktober 2015, *NJ* 2016/112 is dat het Hof Den Haag de voorbedachte raad mede afleidt uit de langdurige tijdspanne nadat de verdachte de dodelijke handelingen heeft verricht: het afplakken van mond en neus van het slachtoffer met tape. Onduidelijk is

op welk moment het slachtoffer is overleden, maar het is niet uitgesloten dat dat relatief kort na deze handelingen is gebeurd. Dat zou kunnen betekenen dat de relevante tijd (volgens het hof 'vele uren') voor een groot deel ligt in de periode nadat de levensberoving al was voltooid. Dat is moeilijk verenigbaar met de betekenis van voorbedachte raad: de verdachte moet zich voorafgaand aan zijn daad of in ieder geval voorafgaand aan het intreden van het gevolg daarvan hebben kunnen beraden over het feit dat hij een ander van het leven gaat beroven. Dat hij na het overlijden van het slachtoffer heeft kunnen nadenken over de gevolgen van zijn daad, lijkt niet relevant te kunnen zijn voor de vraag of de verdachte met voorbedachte raad heeft gehandeld (vgl. punt 15 van de conclusie van A-G Vegter en Rb. Noord-Nederland 10 december 2015, ECLI:NL:RBNNE:2015:5674).

Een probleem in deze zaak is dat het hof niet aanduidt op welk moment het slachtoffer zou zijn overleden. In zijn beschrijving van de feiten maakt het hof een onderscheid tussen twee fasen. In de eerste fase krijgt de verdachte in de keuken ruzie met het slachtoffer, zijn ex-vrouw. De ruzie escaleert en de verdachte slaat in plotselinge woede het slachtoffer met een klauwhamer, stompt haar in haar gezicht en grijpt haar bij haar keel. Het slachtoffer raakt bewusteloos en de verdachte wil haar naar de slaapkamer slepen. Op dat moment belt een oom tegen wie de verdachte zegt dat het slachtoffer niet bij hem is. Volgens het hof treedt op dat moment een kanteling in waarna de verdachte niet meer in plotselinge woede handelt. De verdachte sleept het slachtoffer naar de slaapkamer, legt haar op haar buik, bindt haar handen op haar rug en plakt haar mond en neus af met tape. Vervolgens heeft de verdachte het slachtoffer vele uren in deze toestand achtergelaten zonder zich om haar te bekommeren of hulp te zoeken.

Het hof gaat ervan uit dat de plotselinge woede verdwijnt wanneer de verdachte met zijn oom belt. Hij handelt daarna niet meer in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling. Dat betekent echter niet zonder meer dat de verdachte de levensberoving met voorbedachte raad uitvoert. Contra-indicaties daarvoor zijn dat slechts sprake is van een korte tijdspanne tussen besluit en uitvoering en dat gelegenheid tot beraad tijdens de uitvoering van het besluit ontstaat. In dit geval lijkt de eerste contra-indicatie zich te kunnen voordoen tussen het telefoongesprek en het afplakken van mond en neus van het slachtoffer: dat kan binnen relatief korte tijd zijn gebeurd. De gelegenheid tot beraad zou ook kunnen ontstaan in de tijd tot het moment dat de verdachte de woning verlaat. Het hof heeft echter niets vastgesteld over het tijdsverloop tot dat moment. Door het ontbreken van overwegingen daarover kan uit deze tijdspanne niet de gelegenheid tot beraad worden afgeleid (zie punt 9, 13 en 14 van de conclusie van Vegter). Daarom moeten de 'vele uren' waarin de verdachte het slachtoffer met afgeplakte mond en neus in de woning laat liggen, worden betrokken bij het bepalen van de voorbedachte raad.

2.

De Hoge Raad maakt het belang van het tijdsverloop nog eens duidelijk in zijn arrest van 1 december 2015, *NJ* 2016/113 (zie ook punt 10 van de conclusie van A-G Vegter bij dit arrest en de door hem vermelde jurisprudentie). Het Hof Amsterdam heeft in deze zaak niets vastgesteld omtrent het tijdsverloop waarin de gedragingen van de verdachte plaatsvonden: het schieten op het slachtoffer in een auto en daarna het overgieten van de auto met benzine en het in brand steken van de auto. Het hof heeft de volgorde en de aard van de handelingen van de verdachte relevant geacht voor het bewijs van voorbedachte raad, maar het hof heeft niet duidelijk gemaakt wat de betekenis daarvan is voor de voorbedachte raad in dit geval. Het hof heeft bovendien vastgesteld dat de verdachte woedend was en dat sprake was van een oplopend conflict dat escaleerde vlak voordat de verdachte op het slachtoffer schoot.

Kennelijk handelde de verdachte in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling bij het schieten op het

slachtoffer in de auto, wat voorbedachte raad op dat moment uitsluit. Het is mogelijk dat de verdachte het in brand steken van de auto in plotselinge hevige drift heeft uitgevoerd en dat zou een contra-indicatie voor voorbedachte raad zijn. Bovendien kan de tijdspanne tussen besluit en uitvoering kort zijn geweest, wat eveneens een contra-indicatie is. Daarbij kan de gelegenheid tot beraad tijdens de uitvoering zijn ontstaan en dat zou in dit geval een derde contra-indicatie zijn. De bewijsredenering van het Hof Amsterdam levert daarom volgens de standaardoverweging van de Hoge Raad (overweging 2.3 in beide arresten) meerdere redenen op om het arrest van het hof te casseren.

Op deze punten zijn relevante verschillen aan te wijzen met de zaak uit het arrest van 27 oktober 2015: in die zaak stelde het Hof Den Haag vast dat door het telefoongesprek een einde was gekomen aan de plotselinge woede van de verdachte, dat de verdachte tijdens de uitvoering van de levensberoving meerdere beslismomenten heeft gehad en dat deze gedragingen zich afspeelden in een relevante langdurige tijdspanne. Dat zijn voor de Hoge Raad de redenen om het cassatieberoep van de verdachte in die zaak te verwerpen.

3.

Een probleem is echter dat het Hof Den Haag niet aangeeft wanneer de relevante langdurige tijdspanne van de voorbedachte raad is geëindigd. De tijd tussen het voltooien van de handelingen die de dood hebben veroorzaakt (het afplakken van mond en neus) en het intreden van de dood kan mijns inziens wel meetellen voor het bepalen van de voorbedachte raad (in andere zin punt 15 van de conclusie van Vegter). Het is immers mogelijk dat de verdachte in die tijd de gelegenheid heeft om zich te beraden over de gevolgen van zijn daad en om die gevolgen te voorkomen door de tape te verwijderen. Om deze tijd te kunnen betrekken bij het bepalen van de voorbedachte raad, moet wel bij benadering kunnen worden vastgesteld hoe lang deze tijd duurde. Aan deze kwestie heeft het Hof Den Haag geen aandacht besteed.

Op dit punt is ook geen verweer gevoerd bij het hof. Het verweer was dat de verdachte met het vastbinden en het afplakken wilde voorkomen dat het slachtoffer de woning zou verlaten. Dat is volgens de verdediging een contra-indicatie voor voorbedachte raad, maar dit verweer lijkt eerder een betwisting van het opzet van de verdachte op de dood van het slachtoffer te zijn. Uit de wijze waarop de verdachte het slachtoffer heeft behandeld en achtergelaten, kan het voorwaardelijk opzet op de dood van het slachtoffer wel worden afgeleid. De verdachte heeft zelf verklaard dat hij tape op mond en neus van het slachtoffer heeft geplakt (zie voor deze verklaring ECLI:NL:HR:2015:3167).

Vervolgens moet worden vastgesteld dat de verdachte voorbedachte raad had. Daarvoor is van belang wat de tijdspanne was waarin de verdachte gelegenheid had om zich te beraden. In dit geval lijkt daarvoor het moment van overlijden van het slachtoffer relevant te zijn. Uit de bewijsmiddelen kan niet rechtstreeks worden afgeleid wanneer dat moment zich voordeed. Daarom had het hof in zijn bewijsmotivering aan deze kwestie nadere aandacht moeten besteden volgens de standaardoverweging van de Hoge Raad. Daarvoor is niet vereist dat over deze kwestie verweer is gevoerd bij het hof (vgl. HR 20 januari 2015, NJ 2015/76 en punt 8 van de conclusie van A-G Hofstee bij dat arrest). De Hoge Raad besteedt echter geen aandacht aan dit punt, wellicht omdat ook het cassatiemiddel hierover zwijgt.

4.

Het is ook mogelijk om te betogen dat de 'vele uren' die verstrijken nadat de verdachte zijn dodelijke handelingen heeft verricht niet nodig zijn voor het bepalen van de voorbedachte raad. Het Hof Den Haag stelt immers vast dat de verdachte een telefoongesprek voert, het slachtoffer naar de slaapkamer

sleept, touw en tape uit de keuken haalt, het slachtoffer met complexe knopen vastbindt, haar mond en neus afplakt, het bloed in de keuken opruimt en zich omkleedt. Daarna kijkt hij bij het slachtoffer, ziet dat haar hand beweegt en verlaat de woning. Daaruit kan worden afgeleid dat de verdachte meerdere 'beslismomenten' heeft gehad en dat de verschillende handelingen 'geruime tijd' hebben geduurd, zodat de verdachte voorbedachte raad had op het moment dat hij het slachtoffer levend in de woning achterliet (vgl. HR 15 januari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY5678, zie hierover Das, Piekhaar en Tielemans, 'Gelegenheid voor beraad? Over indicaties van voorbedachte raad', *DD* 2014/54). Dat de verdachte daarna 'vele uren' is weggebleven, is in deze redenering niet relevant en ook het moment van overlijden van het slachtoffer is niet relevant. De verdachte heeft volgens deze redenering al voorbedachte raad op het moment dat hij de woning verlaat en het slachtoffer nog leeft.

Er doet zich echter een complicatie voor door de nadere uitleg die de Hoge Raad in zijn standaardoverweging geeft aan de gelegenheid tot beraad. De achtergrond hiervan is volgens de Hoge Raad dat het redelijk is om aan te nemen dat de verdachte gebruik heeft gemaakt van die gelegenheid en dus daadwerkelijk heeft nagedacht over de betekenis en de gevolgen van zijn daad en zich daarvan rekenschap heeft gegeven. Daadwerkelijk beraad lijkt daardoor het materieelrechtelijke criterium te zijn voor voorbedachte raad. Gelegenheid tot beraad is daarvoor een belangrijke, maar niet doorslaggevende aanwijzing (De Hullu, *Materieel strafrecht*, zesde druk, p. 260-261). Dat zou betekenen dat de redelijkheidsaannname van de Hoge Raad in bepaalde gevallen ter discussie kan worden gesteld. Is het bijvoorbeeld in dit geval redelijk om te veronderstellen dat de verdachte daadwerkelijk heeft nagedacht in de zin van dit criterium?

De verdachte had op meerdere momenten de gelegenheid om na te denken, maar het is niet uitgesloten dat de verdachte daarvan geen gebruik heeft gemaakt. Hij heeft zich vooral beziggehouden met het verbergen van de gevolgen van zijn eerste daad (het slaan met de hamer) die hij in plotselinge woede heeft verricht. Het is mogelijk dat hij op het moment dat hij de woning verliet niet wist wat hij met de gevolgen van zijn eerste daad aan moest en dat hij pas daarna is gaan nadenken over de betekenis en de gevolgen van zijn daad en zich daarvan rekenschap is gaan geven. Het is evenmin uitgesloten dat hij op het moment dat hij daadwerkelijk is gaan nadenken ervan is uitgegaan dat het slachtoffer inmiddels was overleden en dat het daarom te laat was om daar nog iets aan te kunnen doen. De redelijkheid van de veronderstelling dat de verdachte voorafgaand aan de levensberoving daadwerkelijk heeft nagedacht, is daarom in dit geval betwistbaar (vgl. punt 13 van de conclusie van Vegter).

5.

De zaak van de afgeplakte mond en neus zou kunnen worden opgevat als een voorbeeld van een geval waarin de verdachte wel de gelegenheid had om zich te beraden, maar uit die gelegenheid niet zonder meer volgt dat de verdachte daadwerkelijk heeft nagedacht over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap heeft gegeven. Het is niet uitgesloten dat aan de hand van de beschikbare feiten die laatste conclusie wel kan worden getrokken. Het probleem is echter dat daarvoor in deze zaak een aparte redenering lijkt te zijn vereist en die redenering ontbreekt in het arrest van het hof. Daarin ontbreekt ook het onderdeel uit de standaardoverweging van de Hoge Raad over de redelijkheid van de aanname dat de verdachte daadwerkelijk heeft nagedacht wanneer hij daartoe de gelegenheid heeft gehad (zie bijvoorbeeld ook het arrest van het Hof 's-Hertogenbosch van 10 december 2015, ECLI:NL:GHSHE:2015:5177 waarin de passage over de redelijkheid van deze aanname eveneens ontbreekt).

Het is daardoor niet duidelijk of het hof heeft onderzocht of de redelijkheidsaannname in dit geval opgaat. Ook de Hoge Raad zegt niets over de redelijkheid van de aanname dat de verdachte in dit geval

daadwerkelijk heeft nagedacht over betekenis en gevolgen van zijn voorgenomen daad. De Hoge Raad lijkt de redelijkheid daarvan in zijn algemeenheid aan te nemen wanneer de verdachte gelegenheid tot beraad heeft gehad, zonder dat een hof daarover in verband met een specifiek geval iets hoeft te zeggen in zijn bewijsmotivering. Het is daardoor de vraag of daadwerkelijk beraad wel het materiële criterium is voor voorbedachte raad. Het is in ieder geval niet het criterium dat het hof in deze zaak gebruikt om de bewezenverklaring te onderbouwen en ook niet het criterium waaraan de Hoge Raad de bewijsmotivering van het hof toetst.

Daarom zou de conclusie kunnen zijn dat gelegenheid tot beraad nog steeds het materiële criterium is voor voorbedachte raad: het is voldoende dat de gelegenheid tot beraad uit de bewijsmiddelen en de bewijsmotivering kan worden afgeleid. Het is echter ook mogelijk om de redelijkheidsaannname in specifieke zaken ter discussie te stellen vanuit de gedachte dat daadwerkelijk beraad het materiële criterium is (vgl. De Hullu, *Materieel strafrecht*, p. 260-261, zie ook W. Vellinga en F. Vellinga-Schootstra, 'Voorbedachte raad en contra-indicatie?', in: J.W. Fokkens, P.H. van Kempen, H. Sackers en P. Vegter (red.), *Ad hunc modum* (liber amicorum Ad Machielse), Deventer: Kluwer, 2013, p. 295-297). De verdediging moet dat dan wel doen. Wanneer de verdediging de redelijkheidsaannname niet ter discussie stelt, kan het hof volstaan met een bewijsmotivering ten aanzien van de gelegenheid tot beraad en toetst de Hoge Raad niet of het in het specifieke geval redelijk is om aan te nemen dat de verdachte daadwerkelijk heeft nagedacht.

6.

Beide zaken zijn voorbeelden van *plotseling escalerende conflicten* (of spontaan ontstane ruzies: zie HR 10 december 2013, *NJ* 2014/162 en punt 3 van de noot van Keulen onder HR 5 november 2013, *NJ* 2014/157). In de overwegingen van de Hoge Raad in het arrest van 1 december 2015 speelt mee dat het Hof Amsterdam heeft vastgesteld dat sprake was van een oplopend conflict dat vlak voordat de verdachte op het slachtoffer schoot is geëscaleerd (de Rechtbank Haarlem ging er in deze zaak van uit dat de voorbedachte raad al was ontstaan voordat het conflict escaleerde: Rb. Haarlem 30 september 2011, [ECLI:NL:RBHAA:2011:BT623](#)). Kenmerkend voor een plotseling escalerende conflict is dat het door de verdachte uitgeoefende geweld niet van tevoren is gepland en dat het geweld extreem disproportioneel is in het licht van de aanleiding ervan (bijvoorbeeld een echtelijke ruzie of een zakelijk geschil) en in het licht van de gevolgen voor het slachtoffer, de nabestaanden en eveneens voor de verdachte zelf: de gevolgen van zijn daad hebben ook op zijn eigen leven een verwoestend effect. Uit de strafmotivering van de Rechtbank Rotterdam in de zaak van de afgeplakte mond en neus blijkt dat de aanleiding van het conflict was dat de verdachte erachter was gekomen dat zijn ex-vrouw een nieuwe vriend had. De rechtbank legde de nadruk op de gevolgen van de daad voor het slachtoffer en haar kinderen bij de motivering van de opgelegde 18 jaar gevangenisstraf (Rb. Rotterdam 28 mei 2014, [ECLI:NL:RBROT:2014:4626](#)). In deze motivering speelde het criterium voor voorbedachte raad geen rol. In de zaak van de in brand gestoken auto overwoog de Rechtbank Haarlem ([ECLI:NL:RBHAA:2011:BT623](#)) in de strafmotivering dat de verdachte blijk heeft gegeven van een totaal gebrek aan respect voor het leven van een medemens (zie ook de strafmotivering van het Hof Amsterdam 27 maart 2013, [ECLI:NL:GHAMS:2013:BZ5632](#)). Dat zou als een verwijzing kunnen worden opgevat naar het criterium voor voorbedachte raad, hoewel de rechtbank dat criterium niet expliciet gebruikte voor de motivering van de 15 jaar gevangenisstraf die de rechtbank oplegde.

Bij moord gaat het niet alleen om de gevolgen van de daad die in beginsel niet verschillen van de gevolgen van een doodslag. Het gaat bij moord ook om de psychische gesteldheid van de verdachte en dan vooral de psychische gesteldheid dat hij heeft nagedacht over de betekenis en de gevolgen van zijn daad en zich daarvan rekenschap heeft gegeven (ervan uitgaande dat dat het materiële criterium is). Het verwijt aan de verdachte is bij moord dat hij ondanks zijn nadenken en rekenschap geven toch heeft besloten om het slachtoffer van het leven te beroven, waarmee hij zijn eigen belangen weldoordacht boven het recht op leven van het slachtoffer heeft gesteld. Dat zou dan ook mede de grondslag van de strafmotivering moeten zijn bij een veroordeling voor moord.

7.

Een onderdeel van het materiële criterium voor voorbedachte raad is de betekenis van de voorgenomen daad. Het is redelijk om te veronderstellen dat de verdachte inderdaad heeft nagedacht over de betekenis van zijn voorgenomen daad wanneer die betekenis ook achteraf is te reconstrueren door de rechter die de verdachte voor moord veroordeelt. De betekenis kan bijvoorbeeld worden gevonden in de van tevoren doordachte motieven om het slachtoffer uit winstbejag of jaloezie van het leven te beroven. Kenmerkend voor plotseling escalerende conflicten is echter dat de daad voor de verdachte zelf meestal geen zinnige betekenis heeft en dat die betekenis ook ontbreekt voor de rechter die achteraf over de daad moet oordelen: plotseling escalerende conflicten veroorzaken betekenisloze levensberovingen. Wanneer de verdachte in een plotseling escalerend conflict daadwerkelijk over de betekenis van zijn daad zou hebben nagedacht en zich daarvan rekenschap zou hebben gegeven, zou hij zijn daad waarschijnlijk niet hebben gepleegd. Dat zou een reden kunnen zijn om bij plotseling escalerende conflicten in beginsel niet te veroordelen voor moord, maar voor doodslag: de verdachte heeft zich laten meesleuren door zijn emoties en die leveren geen betekenisvolle motieven op (zie bijvoorbeeld Hof Arnhem 6 juli 2012, *NJ* 2013/78).

In de meeste gevallen waarin de Hoge Raad veroordelingen voor moord casseert, gaat het om plotseling escalerende conflicten waarbij de levensberoving geen zinnige betekenis kan worden toegekend. Het criterium voor voorbedachte raad verplicht de rechter om ook zelf na te denken over de betekenis van de levensberoving. Misschien richten rechters die verdachten voor moord veroordelen hun aandacht te veel op specifieke momenten waarin de verdachte had kunnen nadenken, bijvoorbeeld wanneer hij een wapen gaat halen voor de levensberoving. Het is echter de vraag of die specifieke momenten een relevant licht werpen op de betekenis van de levensberoving en het daadwerkelijke nadenken daarover door de verdachte. Uit het materiële criterium volgt dat rechters hierover meer duidelijkheid moeten verschaffen in hun bewijsmotiveringen. Wanneer de Hoge Raad het materiële criterium op dit punt daadwerkelijk wil handhaven, zou dat ook uit de overwegingen van de Hoge Raad moeten blijken.

Voetnoten

[1.]

Vgl. p. 2-4 van de pleitnotities in hoger beroep.

[2.]

HR 15 oktober 2013, ECLI:NL:HR:2013:963, *NJ* 2014/156, m.nt. Keulen.

[3.]

In meerdere arresten van Uw Raad die tot vernietiging leidden was dit een probleem: vgl. HR 20 januari 2015, ECLI:NL:HR:2015:93, *NJ* 2015/77, alsmede HR 27 januari 2015, ECLI:NL:HR:2015:122, *NJ* 2015/78 en HR 10 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:535, *NJB*

